

"בי אדוני"

לפלאיות המפגש בין התשובה לאמת

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף י עמוד ב

א"ר חמא ברבי חנינא בהכר בישר לאביו בהכר בישרוהו בהכר בישר הכר נא הכתנת בנך היא בהכר בישרוהו הכר נא למי נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר פני בוראך ואל תעלים עיניך ממני ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני - היינו דאמר רב חנין בר ביזנא א"ר שמעון חסידא: יוסף שקדש ש"ש בסתר - זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, דכתיב: +תהלים פא+ עדות ביהוסף שמו, יהודה שקדש ש"ש בפרהסיא - זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה. כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה

- ✓ היכן הקידוש השם במעשה של יהודה? מדוע אין כאן חילול השם? וגם אם אין בזה חילול השם אולם היכן יוצא כאן קידוש השם?
- ✓ האם היות ניסיון יוסף בסתר ויהודה בפרהסיא הוא מקרי או עצמי?

בראשית פרק לט:

(ח) וַיִּמְאָר וַיֹּאמֶר אֶל אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אֶתִּי מִה בְּבֵית וְכָל אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ נֶתַן בְּיָדִי: (ט) אֵינְנוּ גְדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמְּנֵי וְלֹא חֲשָׂף מִמְּנֵי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר אֶתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הַרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחֲטָאתִי לְאֱלֹהִים.

בראשית פרק לח:

(כד) וַיְהִי כְּמִשְׁלַשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגַּד לַיהוָה לְאִמֹר וְנָתַתְּ תִמְרָה פְּלִתָךְ וְגַם הַנֶּה הָרָה לְזִנְיֹנִים וַיֹּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאֶיךָ וְתִשְׁרָף: (כה) הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חֲמִיָּה לְאִמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֶלָּה לוֹ אֲנֹכִי הָרָה וְתֹאמַר הֲפָרָה נָא לְמִי הַחֲתֻמָּת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּה:

(כו) וַיַּכֵּר יְהוָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמְּנֵי כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיךָ לְשָׁלָה בְּנִי וְלֹא יִסָּף עוֹד לְדַעְתָּה.

רמב"ם הל' יסודי התורה פרק ה:

(יא) ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואע"פ שאין עבירות הרי זה חילול את השם כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהן או שדברו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס וכיוצא בדברים האלו הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפניו משורת הדין וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם ומקבלם בסבר פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם מכבד להן ואפילו למקילין לו ונושא ונותן באמונה ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפניו משורת הדין והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

רמב"ם הל' תשובה פרק ז הלכה ד:

(ד) ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרים יותר מהם:

אור שמח הלכות תשובה פרק ז הלכה ד:

הלכה ד - אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין כו':
 ג"ב - משום דר"ש חסידא דאמר בפ"ק דסוטה יוסף שקדש שם שמים בסתר כו' יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו ע"ש הקדוש ברוך הוא סבר דבעל תשובה עדיף.

35

40

45

50

55

60

65

70

✓ האור שמח מחבר את דברי הרמב"ם בדבר מעלת בעל תשובה על בצדיק הגמור לגמרא דילן בדבר מעלת יהודה על יוסף. אולם על פניו בגמרא סיבת המעלה היא פרהסיא לעומת בסתר ומה הקשר לבעל תשובה וצדיק גמור? ואם היה יוצא ליוסף הצדיק לסרב בפרהסיא או ליהודה להודות בטעותו בסתר? מדוע שני המקורות קשורים זה לזה? ועוד שהרמב"ם נימק את מעלת בעל תשובה בהיותו גובר על יצרו?

80

שפת אמת ספר בראשית - פרשת ויגש - שנת [תרמ"ח]

ויגש אליו יהודה כו' בי אדוני כו'. כי הנה יוסף ויהודה הם ב' מדריגות. איתא יוסף משלו נתנו לו. ומדת יהודה מלכות בית דוד דלית לוי מגרמי כלום. וכל כחו הוא מה שהוא כלי לקבל ומוכן תמיד בהכנתו אל האדון ית"ש. וז"ש מה נאמר לאדוני כו'. ובכח הכנעה זו תיקן הכל. ומדה זו הוא בחי' יהודה ודוד כמ"ש מו"ז ז"ל יהודה ה' כלול בו. ואות דל"ת שהוא מלא הכנעה בהיותו יודע שהשם בו. וכן אותיות דוד. הדי' שפלות. וזכה אח"כ להמשכת הקדושה שע"ז רמוז אות ו'. ומ"מ נשאר אח"כ ד' כמקודם. וכבר בארנו במ"א ענין אמרם ז"ל כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמארי' סייעי שאול באחת ועלתה לו דוד בשתים ולא עלתה לו. וצריכין להבין למה לא סייע העוזר והסומך גם לשאול. אך כי הם ב' ענינים. בחי' שאול הוא כענין יוסף משלו נתנו לו. ובחי' דוד סייעתא דשמיא. ולכן עיקר המלכות ליהודה ודוד שכך צריך [להיות] כי ממלכותו ית' חלק ליראיו לאותן דלית להו מגרמייהו. לידע ולהודיע כי לה' המלוכה. ובאמת כל אלו הצדיקים היו הכנה עבור כלל ישראל. כי צדיקים גבוהים ורמים כיהודה ודוד לא לחנם נכשלו בתמר ובת שבע. רק כמ"ש חז"ל להורות תשובה. להיות נצרכים לפתוח שערי מתנת חנם עבור כלל ישראל והם מסייעים לכל השפלים. כי מועטין הם שיוכלו להתמשך אחר בחי' יוסף. משלו נתנו לו. לכן איתא שער ואוצר של מתנת חנם גדול מכל השערים כי רבים צריכין לו וז"ש בשם האר"י ז"ל בי אדני שהשם בו. ובאמת השם אדנות לא נזכר ביהודה. רק זה עצמו הרמוז שיש בו הדי' לבד שם הוי"ה. לומר שהגם שהשם בו. הוא לית לוי מגרמי כלום ומקבל אדנותו ית' עליו לגמרי:

105

בראשית רבה פרשה ה פסקה ח:

א"ר סימון בשעה שבא הקב"ה לבראות את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כיתים כיתים וחבורות חבורות מהם אומרים אל יברא ומהם אומרים יברא הה"ד (תהלים פה) חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו **חסד** אומר יברא שהוא גומל חסדים **ואמת אומר** 5 **אל יברא** שכולו שקרים **צדק אומר יברא** שהוא עושה צדקות **שלוש אומר אל יברא** דכוליה קטטה **מה עשה הקב"ה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד (דניאל ח) ותשלך אמת ארצה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה שלך תעלה אמת מן הארץ הדא הוא דכתיב (תהלים פה) אמת מארץ תצמח וכי**

ויקרא פרק ד:

(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחַטָּא וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ד' אֲלֹהָיו אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאֲשֶׁם :

רש"י שם:

(כב) אשר נשיא יחטא - (תי"כ הוריות פ"ג) לשון אשרי אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו ק"ו שמתחרט על זדונותיו.

שו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן פב

"...העוסקים במחקר בשאלות ההלכה ובעיון בעניני הדת צריך שתהיה כונת כל אחד מהם להגיע אל האמת ולחזר מהפכה ולא נצחון הסברה שבאה להם והדעה שעלתה במחשבתם. כי זהו מעשה אנשי הדת שהם עוסקים בתורה לשמה, כלומר בקשת האמת, לא בקשת הנצחון. ואין גנאי נדבק בחכם כשהוא חוזר משגיאה שנקרתה לו או מטעות בדבר שהאמת נעלמה ממנו, אדרבה הוא מקבל שכר מן האל יתעלה על חזירתו מטעותו כשנתברר לו שטעה, כשם שהוא מקבל שכר על החזיקו באמת שההקיש מורה על 30 אמתותה... וואל יחשב אחד מחכמי ישראל שידבק בו גנאי כשהוא חוזר מסברה שנתברר שהיא בטלה, אלא הגנאי הוא באמת אצל חכמי האמת להחזיק בטעות ולחלוק על האמת אחרי שנגלתה. וכי

רשימות שיעורים (רי"ד סולוביצי'ק) מסכת ברכות - הערות דף

עמוד ב

25) ובהקשר לזה סיפר רבינו ששמע מאביו הגר"מ זצ"ל דכשתמנה מרן הגר"ח זצ"ל לראש ישיבה בישיבת וולאז'ין היו כמה רבנים שהתנגדו אל דרך הלימוד שלו, וטענו שאין ראוי למנותו לראש ישיבה. והגיעו כמה מגדולי הדור וביניהם הגאון ר' אליעזר משה הורביץ, ור' אייזל חריף, ור' אליה ממיר זצ"ל לשמוע את השיעור של הגר"ח זצ"ל, והתחיל הגר"ח זצ"ל לומר שיעור בענין שיטת הרמב"ם באיילונית וסריס (בפ"ק דיבמות), והפסיק באמצע השיעור, ואמר שעתה נזכר בדברי הרמב"ם בפיה"מ וכל דבריו נסתרים מדברי הרמב"ם האלה ולא סיים את השיעור. ואמרו 45 הרבנים הגאוניס הנ"ל שמשום מדת האמת שלו בלבד ראוי למנותו לראש ישיבה. ועיין בגמ' עירובין (דף קד א) "הדר אוקים רבא אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי וכו'".

בעש"ט על התורה פ' בראשית:

אמנם צריך כל אחד לידע, שאין אדם זוכה לבא לנקודת האמת כי אם כשיקנה בנפשו בתחלה מדת הענוה והשפלות עד תכליתו, עד קצה האחרון, עד שלא יהיה נחשב בעיני עצמו לכלום, וכמו שאמר מרע"ה ונחנו מה (בפי בשלח) על כן כל ערום יעשה בדעת, לראות בעין שכלו שבאמת אין בו שום צד במה להשתבח ולהתגאות ח"ו, 55 והגאון הוא היפך האמת, אבל האמת הוא הענוה והשפלות והגיאות הוא השקר, וכי'.

של"ה הקדוש שער האותיות אות ד':

"והנה פה בירושלים היה רגיל אצלי חסיד גדול מחסידי עליון 60 מהספרדיים, ואם היו נותנים לו חלל עלמא (כל הון שבעולם) לא היה חס ושלוש מוציא מפיו דבר שאינו אמת בבירור. וסיפר לו מנהג אביו בעודו היה נער הוא ואחיו, ובא קובלנא שנעשה איזה ענין שלא כהוגן (מעשה קונדס של ילדים) אמר מי שידה על חטאו ויאמר אמת אז מחול לו, רק יזהר מהיום והלאה שלא יִשְׁנֶה באיוולתו 65 ואיזה שיכפור ואני אחקור ואדרוש שאחז בשקר וכפר, אזי אעשה לו עונשים בכפלי כפליים, וכך עשה. מי שהודה, מחל לו ונתן לו מתנה עוד איזה מטבעות בעבור שהודה באמת ולאחד ששיקר ענשו בעונשים גדולים. כך היה מגדל את בניו במידת האמת והיה קונה האמת במטבעות לקיים "אמת קנה" ונעשה בבנו החסיד הנ"ל טבע 70 האמת העולמית. וכל ערום יעשה בדעת איך יגדל בניו במעשים טובים ובצדקות ובחסידות ובכל מידות ישרות".

שמונה קבצים / קובץ ח / נו.

75 **נז.** הרגשת האמת היא יסוד התשובה. ההכרה, שהעולם כולו וכל הופעותיו הוא רק הזרחה ממעטה לבושו של אור האמת המחלטה האלהית, משרישה בלב אהבת אמת בהירה, וכל הבטאה מנגדת ליסוד האמת, בין שהיא בדבור בין שהיא בתנועה ובמעשה, הרי היא נטולה מן העולם. עבודה מהמציאות ומסולקה מן החיים. 80 והבקורת העצמית, כשהיא חודרת יפה בתוכיותה של הנפש ומבררת יפה את כל הנעשה וההגוי, היא מעמקת את החרטה על כל העדור מאור האמת שבהופעות החיים של האדם, ומרגישה את הנוול, את הכעור ואת האפסיות שלו. ושב האדם אז בתשובה מאהבה אל אור האמת. ותלמיד חכם ג"כ מבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי בעלותו על ערשו, להפקיד רוחו למקור האמת, 85 להחליף כח לעבודת האמת, בתורה דכתיב בה אמת, - כגון: בידך אפקיד רוחי פדית אותי ד' אל אמת.